

Ako je povijest Crkve prije svega povijest svetosti, onda su inicijatori postupaka za proglašenje svetim, njihovi pokretači i voditelji, najautentičniji njezini povjesničari a svi, što će biti dodani gornjim brojevima, najbolji su dio Crkve.

Tomo Vukšić

Znanost u Pandorinoj kutiji

Ante ČOVIĆ, *Etika i bioetika. Razmišljanja na pragu bioetičke epohe*, Pergamena, Zagreb, 2004., 166 str.

Knjiga *Etika i bioetika* priznatog profesora filozofije Ante Čovića još je jedan ozbiljan prilog literaturi o biocentričnoj odgovornosti našega vremena. Njeno čitanje i razumijevanje zahtijeva dodatan napor, jer tretira pitanja ovladavanja prirodom i pitanja opasnosti koje odatle proizlaze. Knjiga odražava studiozan pristup bioetičkim temama prožet filozofskim i drugim, ne uvijek lakim, diskursima o ljudskom znanju i njegovu vrednovanju. *Razmišljanja na pragu bioetičke epohe* nije slučajna podnaslov ovog djela, jer je autor svoja razmišljanja uokvirio u vrijeme koje je znakovito za pitanja opstanka izazvana ubrzanim napretkom znanosti i tehnologije na prijelomu dvaju milenija.

Pandorina kutija puna zala iz grčke mitologije, spomenuta u uvodu knjige, za autora je simbol mogućih nevolja koje bi nas mogle zadesiti zbog moći koje čovjek posjeduje ovladavajući prirodom, a što je "tamna strana znanstveno-tehničkog uspona". Šest osnovnih tema s dodatnim podnaslovima, kao objedinjeni tekstovi ranije objavljeni u našim i inozemnim časopisima, ovdje predstavljaju vrijednu zaokru-

ženu cjelinu. Kako je riječ o autoru koji je predstojnik Katedre za etiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i suorganizator Lošinjskih dana bioetike, razumljivo je zašto su tekstovi intonirani filozofsko-etičkim i bioetičkim temama. To su teme koje potiču na promišljanja o bioetičkoj kontroli napretka, jer je čovjek znanjem nadišao ne samo "antropološki okvir odgovornosti", nego je zakoračio i u "teološku dimenziju odgovornosti". Budući da znanost nekada poprima oblike sekularne religije, ona u takvim slučajevima nije više mjerodavna za opstanak čovjeka, smatra autor (str. 9, 10).

Nova orijentacija za rješavanje ovih pitanja nalazi se u *bioetici*, pa se konac dvadesetog stoljeća može okvalificirati kao početak "nove epohe", bioetičke. Ona je ustvari nastala suočavanjem bioloških, etičkih i tehnoloških inovacija i problema osobito u području medicine koja se našla u "novoj situaciji" izazvanoj napretkom. Van Rensselaer Potter (1911.-2001.) je znanstvenik koji svojom *Bioetikom* (1971.) sustavno i među prvima upozorava na pravce rješenja nastalih dilema. Na Potterovu tragu je već i prva tema Čovićeve knjige ("Novi putovi medicinske etike") gdje se analiziraju teme odnosa medicine i bioetike, te i s područja filozofske etike. Autoru nije promakla ni činjenica da su bioetička gibanja u našim krajevima započela pri Katedri za društvene znanosti Medicinskog fakulteta u Rijeci. Predvodnik i duša tog bioetičkog "pokreta" bio je profesor Ivan Šegota, čiji je priručnik, *Nova medicinska etika* (Medicinski fakultet, Rijeka, 1994.), bio ignoriran u pojedinim krugovima bliskim medicini. To je dodatni dokaz kako se bioetička ideja teško prihvaćala.

Analizom odnosa znanosti i etike, autor nas vodi u prošlost sve do Sokrata i Aristotela kada ustvari i započinje znan-

stvena (filozofska) etika; obadvojica govore o odnosu znanja i vrline s ponešto različitim naglascima. Navode se i drugi filozofi: F. Bacon (velika obnova znanosti - *instauratio magna*; znanje i moć), zatim Hegel, Descartes i R. Wisser koji rehabilitira filozofiju stvaranja. Ovu ideju Čović razrađuje kroz knjigu *Postanka* (stablo spoznaje dobra i zla) i tu nalazi oslonac poruke da iskorištavanje prirode mora imati svoje granice, što je tipična bioetička tema (str. 57) koja paradigmatično svodi u okvir duhovnoga horizonta (str. 65).

U daljnjim tekstovima nalazimo čak i pitanja biopetike gdje susrećemo primjer jednog slučaja s granice života i smrti kao pročišćeni doživljaj egzistencije (“Skafander i leptir”). Središnja tema po kojoj je knjiga i dobila naslov vodi nas opet k Aristotelu i odnosu etike i morala, tj. k etičkoj teoriji i etičkoj djelatnosti. To i jest temeljno filozofsko pitanje govora o bioetici, jer teorijska i praktična refleksija može stvoriti nesporazume u konkretnim bioetičkim dilemama. Praktično razrješenje konkretne dileme mora biti u suglasju s dosezima filozofske prosudbe. Vjerojatno je ovo pitanje razlogom da autor pri kraju ovoga dijela raspravlja o nastanku bioetike, njenoj naravi i razvoju.

U naslovu o nastavi etike, autor zatim govori o pozitivnom nastojanju oko oblikovanja predmetnog programa iako i dalje ostaje problem sadržaja predmeta koji ne odgovara nazivu. Čak je i politika (“vladajuća stranka”) u stvaranju programa na relaciji etika-vjeronauk našla svoje mjesto tražeći “predizbornu naklonost Crkve” (str. 126, 128). Rasprave ove vrste su dominirale u ranijem razdoblju stvaranja programa za etiku i pokazatelj su ozračja vremena u kojem su nastajale. Već tada se nazirala isprepletenost etike i bioetičkih pitanja koja su dotad nadilazila čisto etičko

područje. Autor smatra da u određenom nastavnom programu treba integrirati etička i bioetička pitanja i tako ih približiti filozofiji povijesti.

U završnom dijelu, knjiga donosi “bioetičke razgovore” uobličene u formi pet intervjua (str. 139-162). U njima prevladavaju bioetičke teme s raznim naglascima. To su moralni odgovori iz područja znanstvenog i tehnološkog napretka, o važnosti početka bioetičke epohe, o bioetičkim izazovima razvoja u Hrvatskoj, te napore o čovjekovoj moći prouzrokovanoj brzim razvojem znanosti i tehnologije. Odnos etike i bioetike odražava se prije svega u činjenici da je etika klasična filozofska disciplina još od Aristotela, dok je bioetika izraz refleksije moralnih dilema nastalih napretkom znanja posljednjih nekoliko decenija. Perspektiva im je zajednička kroz integraciju primijenjenog znanja, raznih disciplina i vrijednosnih sudova, a sve u svrhu očuvanja opstanka. To je ustvari nova “bioetička” epoha u kojoj znanost više nije moguće lišiti odgovornosti zbog brojnih negativnih učinaka s kojima smo suočeni kao univerzalnom opasnošću iz Pandorine kutije.

Pozitivni odjeci svijesti o ovim pitanjima uočljivi su i kroz održavanje filozofsko-bioetičkih godišnjih susreta na Cresu od 1998. god. (*Dani Frane Petrića*), a potom od 2002. god. i na Malom Lošinju (*Lošinjski dani bioetike*), kojima je prof. Čović jedan od inicijatora. Autorove aktivnosti na *Danima* kao i tekstovi u ovoj knjizi jasan su pokazatelj njegove zauzetosti u pravcu širenja znanja i informacija u novom, bioetičkom području. Stoga i ova knjiga zaslužuje pažnju veću od običnog čitanja!

Tomislav Jozić